

قصص پدر در فرض قتل فرزند و چالش‌های جرم‌شناختی آن

مؤلف: مریم دخت‌مقدم



سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه : دخت‌مقدم، مریم، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدیدآور : قصاص پدر در فرض قتل فرزند و چالشهای جرم‌شناختی آن/ مولف
مریم‌دخت مقدم؛ ویراستار رقیه نامداری موسی‌آبادی.
مشخصات نشر : تهران : آرمان دانش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری : ۳۲۶ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۲۸-۸۳-۵ : ۴۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : فرزندکشی (فقه)
موضوع : Filicide (Islamic law*
موضوع : فرزندکشی
موضوع : Filicide
موضوع : قصاص (فقه) -- ایران
موضوع : -- IranLex talionis (Islamic law)
رده بندی کنگره : ۱۳۸۸ ۴۲۴۰۶ BP ۶/۱۹۸
رده بندی دیویی : ۳۷۹/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی : ۵۶۴۰۹۸۴

انتشارات آرون دانش

نام کتاب: قصاص پدر در فرض قتل فرزند و چالشهای
جرم‌شناختی آن

مولف: مریم دخت مقدم

ویراستار: رقیه نامداری موسی‌آبادی

نوبت چاپ: اول بهار ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۲۸-۸۳-۵

تلفن مرکز پخش: ۰۲۱۶۶۹۸۸۷۳۰

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ می باشد.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۳
بخش اول - رویکرد فقه اسلامی در قتل عمدی فرزند توسط والدین	۱۵
فصل اول- اصول، مبانی و تحول تاریخی موقعیت فرزند در اقوام مختلف.....	۱۶
مبحث اول - سیر تاریخی پدیده قتل فرزند در ادوار و ملل گذشته	۱۹
گفتار اول - ر جرم بدوی.....	۲۲
گفتار دوم - ر یونان	۲۳
گفتار سوم - ر روم	۲۴
گفتار چهارم - در ص.....	۲۶
گفتار پنجم - در ایران	۲۷
مبحث دوم - آداب و سنن عرب - اهل بیت - جهات مختلف مربوط به فرزندان	۲۸
گفتار اول - جامعه شناسی تاریخی عصر - هلیت	۲۹
گفتار دوم - واد البنات	۳۴
گفتار سوم - خلیع و طرید	۳۵
گفتار چهارم - قربانی کردن فرزندان	۳۶
مبحث سوم - قتل فرزند در ادیان الهی	۳۷
گفتار اول - در یهود	۳۸
گفتار دوم - در مسیحیت	۴۰
گفتار سوم - در اسلام	۴۰
الف - حق حیات در نظام حقوقی اسلام	۴۱
ب - بررسی آیات مربوط به قتل نفس	۴۴
ج - بررسی روایات مربوط به قتل نفس	۵۷
نتیجه	۶۸

فصل دوم: تبیین مبانی فقه امامیه در خصوص مجازات پدر	۷۱
مبحث اول - مانعیت ابوت از قصاص در قتل عمدی فرزند نزد فقها	۷۱
مبحث دوم - ادله و مستندات فقهی حکم عدم قصاص پدر	۷۳
گفتار اول - روایات و نصوص	۷۳
گفتار دوم - اجماع و شهرت	۷۵
الف - اجماع	۷۵
ب - شهرت	۷۶
گفتار سوم - ادله مستند عقلی	۷۷
مبحث سوم - ارث حق قصاص	۷۸
گفتار اول - عدم وجود حق قصاص برای فرزند	۷۹
گفتار دوم - وجود حق قصاص برای فرزند	۸۰
مبحث چهارم - شمول یا عدم شمول حکم	۸۳
گفتار اول - ولد نامشروع	۸۳
گفتار دوم - ولد شبهه	۸۷
گفتار سوم - ولد ناشی از تلقیح مصنوعی	۸۸
فصل سوم- تبیین مبانی فقه عامه در خصوص مجازات پدر	۹۱
مبحث اول - دیدگاه قائلین به عدم قصاص پدر	۹۱
مبحث دوم - ادله و مستندات قائلین به عدم قصاص پدر	۹۲
گفتار اول - روایات و نصوص	۹۲
گفتار دوم - مستندات عقلی	۹۴

مبحث سوم - قائلین به قصاص و تفصیل.....	۹۵
گفتار اول - قائلین به قصاص.....	۹۵
گفتار دوم - قائلین به تفصیل.....	۹۶
فصل چهارم - الحاق یا عدم الحاق مادر به حکم معافیت.....	۹۸
مبحث اوا - قضاوت کلی اقوام، ملل و ادیان الهی درباره زن.....	۹۹
گفتار اول - زن در تاریخ ملتها.....	۱۰۰
الف - زن و جامعه های نخستین بشری.....	۱۰۰
ب - زن و تمدنهای گوناگون.....	۱۰۱
۱- زن در یونان :.....	۱۰۱
۲- زن در روم.....	۱۰۲
۳- زن در ایران.....	۱۰۳
۴- زن در هند باستان.....	۱۰۳
گفتار دوم - زن در جزیره العرب.....	۱۰۵
گفتار سوم - زن و ادیان الهی.....	۱۰۷
۱- زن در اعتقاد یهودیان.....	۱۰۷
۲- زن از دیدگاه مسیحیت.....	۱۰۸
۳- زن در آئین اسلام.....	۱۰۹
مبحث دوم - نظرگاه فقهای امامیه در خصوص مجازات مادر.....	۱۱۲
گفتار اول - موافقین قصاص مادر.....	۱۱۲
۱ - عمومات آیات قصاص.....	۱۱۳
۲- روایات.....	۱۱۵
۳- اجماع و شهرت.....	۱۱۵

۱۱۶	گفتار دوم - مخالفین قصاص مادر
۱۱۶	۱- نظر ابن جنید اسکافی
۱۱۶	۲- نظر آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی
۱۱۷	۳- نظر آیت الله یوسف صانعی
۱۱۸	۴- نظر آیت الله سید شهاب الدین مرعشی
۱۱۹	مبحث سوم - طرکاه فقههای عامه در خصوص مجازات مادر
۱۱۹	گفتار اول - تعلیل به قصاص مادر
۱۲۰	گفتار دوم - قائلین به عدم قصاص مادر
۱۲۳	مبحث چهارم - بررسی و ارزیابی ادله تفاوت مجازات پدر و مادر
۱۴۳	نتیجه بخش اول -
۱۴۵	بخش دوم بررسی حقوقی معافیت پدر از قصاص در قتل عمدی فرزند
۱۴۷	فصل اول: تعریف و تبیین عناصر و ارکان قصاص در قتل عمدی فرزند
۱۴۸	مبحث اول - تعریف فرزند کشی
۱۵۰	مبحث دوم - تبیین رکن مادی قتل عمدی فرزند
۱۵۲	گفتار اول - وجود فرزند زنده
۱۵۳	الف - مبدأ حیات
۱۵۵	ب - نهایت حیات
۱۵۷	گفتار دوم - اقدام والدین و نتیجه مجرمانه
۱۵۸	الف - ارتکاب فرزند کشی با فعل
۱۵۸	۱ - ارتکاب فرزند کشی با فعل مادی
۱۵۸	۲ - ارتکاب فرزند کشی با فعل غیر مادی
۱۶۰	ب - فرزند کشی از طریق ترک فعل

۱۶۴.....	مبحث سوم - تبیین رکن معنوی قتل عمدی فرزند
۱۶۵.....	گفتار اول - اراده ارتکاب فعل
۱۶۶.....	گفتار دوم - قصد مجرمانه
۱۷۲.....	فصل دوم: مشارکت و معاونت پدر در قتل فرزند
۱۷۲.....	مبحث اول - شرکت پدر با بیگانه در قتل فرزند
۱۷۷.....	مبحث دوم - معاونت پدر در قتل فرزند
۱۸۳.....	مبحث سوم - مجازات پدر در قتل فرزند
۱۸۳.....	گفتار اول - مجازاتهای اصلی
۱۸۳.....	الف - دیه
۱۸۵.....	ب - تعزیر
۱۸۷.....	گفتار دوم - مجازات تکمیلی
۱۸۸.....	گفتار سوم - مجازات تبعی
۱۸۹.....	فصل سوم - نقش ابوت در قوانین کیفری
۱۹۰.....	مبحث اول - حمایت کیفری از پدر در برابر جرایم ارتکابی علیه تمامیت جسمانی فرزندان
۱۹۰.....	گفتار اول - قتل فرزند توسط پدر و نمونه‌های آن
۱۹۸.....	گفتار دوم - تنبیه اطفال
۲۰۲.....	مبحث دوم - حمایت کیفری از پدر در برابر جرایم ارتكابی
۲۰۲.....	گفتار اول - قرابت و سرقت مستوجب حد
۲۰۴.....	گفتار دوم - قرابت و نقش آن در حد قذف
۲۰۵.....	گفتار سوم - قرابت و نقش آن در ربا

فصل چهارم- نقد و ارزیابی ماده ۳۰۱ قانون مجازات اسلامی.....	۲۰۹
مبحث اول- پیامدهای ماده از منظر جرم زایی.....	۲۰۹
مبحث دوم- عدول از اصل تساوی افراد در برابر قانون کیفری.....	۲۱۲
مبحث سوم- عدم حمایت کیفری و پیشگیری از بزه دیده واقع شدن کودکان.....	۲۱۵
مبحث چهارم- پیامدهای اجتماعی ماده ۳۰۱.....	۲۱۸
بخش سوم- ضمانت اجرایی کیفری متناسب با رفتار مجرمانه پدر.....	۲۲۱
فصل اول- تأثیر عناصر روانی و اجتماعی خانواده بر بزهکاری فرزندان.....	۲۲۴
مبحث اول- اهمیت خانواده از منظر جامعه شناسی و جرم شناسی.....	۲۲۶
گفتار اول- از منظر جامعه شناسی.....	۲۲۷
گفتار دوم- از منظر جرم شناسی.....	۲۳۱
مبحث دوم- نحوه ی تعامل با فرزندان از منظر روان شناسی و اسلامی.....	۲۳۵
گفتار اول- نحوه تعامل با فرزندان از منظر جامعه شناسی و آثار عدم توجه به آن.....	۲۳۶
گفتار دوم- دیدگاه اسلام در رابطه با نحوه برخورد با فرزندان.....	۲۴۰
مبحث سوم- نقش الگویی پدر و مادر در تربیت فرزند.....	۲۴۳
گفتار اول- نقش الگویی پدر.....	۲۴۵
گفتار دوم- نقش الگویی مادر.....	۲۴۷
نتیجه.....	۲۴۸
فصل دوم: تأثیر عنصر زمان و مکان در حقوق کیفری اسلامی.....	۲۵۰
مبحث اول- امضایی یا تاسیسی بودن حکم عدم قصاص پدر.....	۲۵۳
گفتار اول- کلیات.....	۲۵۳
گفتار دوم- مفاهیم امضایی و تاسیسی.....	۲۵۵

۲۵۶.....	مبحث دوم- نقش عرف در قانونگذاری اسلام
۲۶۲.....	مبحث سوم- موضوع احکام و تاثیر زمان و مکان در آن
۲۶۳.....	گفتار اول- آگاهیهای لازم برای فقیه
۲۶۶.....	گفتار دوم- انواع دگرگونیهای موضوع حکم کیفری
۲۶۶.....	الف- دگرگونی فیود یا بعضی از صفات موضوع
۲۷۰.....	ب) توسعه و تضییق موضوع
۲۷۲.....	مبحث چهارم- تاثیر زمان و مکان در تغییر حکم به واسطه تغییر ملاک حکم
۲۷۷.....	فصل سوم: عدالت کیفری
۲۷۸.....	مبحث اول- تناسب جرم یا مجازات
۲۷۹.....	گفتار اول- چگونگی مجازات متناسب
۲۸۱.....	گفتار دوم- تطبیق مجازات با جرم
۲۸۶.....	گفتار سوم- مجازات متناسب با مجرم
۲۸۸.....	مبحث دوم- نفی خشونت
۲۸۹.....	گفتار اول- اصل عدم تعدی
۲۹۱.....	گفتار دوم- خشونت ساختاری و نتایج حاصل از آن
۲۹۴.....	نتیجه گیری و پیشنهادات
۳۰۳.....	پیشنهاد
۳۰۷.....	کتابنامه
۳۰۷.....	الف) کتب فارسی
۳۱۹.....	ب) کتب عربی

مقدمه

یکی از اندیشه های فقهی که بعد از انقلاب اسلامی راه خود را به قوانین جزایی باز نمود، حکم کشتن فرزند توسط پدر و جد پدری است. از دیدگاه اکثریت فقهای اسلامی حکم مردی که فرزند خود را به قتل برساند، با یک درجه تخفیف از قصاص نفس که حکم کلی در قتل عمدی است و در قرآن کریم نیز بر آن تاکید شده است به پرداخت دیه و تعزیر تقلیل یافته است. برای این حکم در فقه اسلامی دلایل متعددی ذکر شده است و روایات چندی نیز به عنوان مبنای این حکم در فقه اسلامی دلایل متعددی ذکر شده است و روایات متعددی نیز به عنوان مبنای این حکم مورد استناد قرار گرفته اند که البته بر اعتبار زیادی از نظر اصولی برخوردارند. تا قبل از انقلاب اسلامی از آنجایی که این حکم سابقه ای در قوانین جزایی ما نداشت مسلماً بحث های زیادی نیز در مورد آن صورت نگرفت، چرا که جولانگاه حکم تنها در میان فقها بود که به صورت ندرات موافق یا مخالف ارائه می شد.

در میان فقهای اسلامی در مورد این حکم نظرات متفاوت فراوان ارائه شده است. عده ای از فقها که اکثریت فقهای امامیه شیعه، حنبلی و حنفی را شامل می شوند با حکم معافیت پدر موافق بوده و مبنای موافقت خود را دو حدیث از معصومین بیان می کنند و البته بعضاً دلایل علمی نیز برای حکم بیان می دارند. از سوی دیگر مخالفین نیز با استناد به حکم کلی قصاص در قتل عمد، پدر و جد پدری را مصداقی از حکم کلی دانسته و حکم به قصاص در مورد ایشان می نمایند و جهت گیری روایات وارد شده را به سمت و سویی دیگر دانسته آن را مقتضای جامعه صدر اسلام دانسته اند. چیزی که در این میان مورد بحث قرار گرفته و در کتب فقهی نیز فقهای ما

را وادار به نظریه پردازی کرده است، تسری یا عدم تسری حکم معافیت به مادر می باشد. در این مورد نیز به هر دو صورت موافق و مخالف ارائه نظر شده است. موافقین مادر را مصداق لفظ «والد» دانسته و وی را مشمول حکم معافیت می دانند و مخالفین مجدداً موضع خود را، حکم کلی قصاص دانسته و در استثنائات به قدر متقین اکتفا می کنند.

البته متصای کلمه «والد» قاعده «تدرء الحدود بالشبهات» و نیز لزوم توجه به احتیاط، دماء، مادر را نیز همچون پدر مشمول حکم عدم قصاص در قتل عمد، فرزند قرار می دهد. کما اینکه در بررسی دلایل عقلی به عنوان فلسفه حکم، دلایل نقلی به عنوان مبانی حکم معافیت پدر، به اثبات رسید که در این خصوص بین پدر و مادر تفاوتی وجود ندارد.

از طرفی با بررسی نقش والدین در وقوع جرایم روشن گردید که یکی از عوامل بزه دیدگی، کودکی یا نوجوانی مرتکب می باشد. کودکان با توجه به وضعیت خاص جسمی و روحی خود آماج دایه، متسعد برای بزهکاران بالقوه به شمار می روند و در صورتی که مورد حمایت مجزئه قرار نگیرند، خطر بزه دیدگی ایشان به نحو قابل ملاحظه ای افزایش خواهد یافت.

در پایان لازم به ذکر است از آنجا که پیرامون این موضوع، کتاب و رساله مستقلی نگاشته نشده و با توجه به این که بعضی از موارد فوق الذکر جنبه کاربردی داشته و دادگاه ها عملاً با آن مواجه هستند و قانون مجازات نیز تنها به بیان حکم کلی عدم قصاص و مجازات مربوطه بسنده کرده نگارنده سعی بلیغی را مبذول داشته تا در تمام فروع مورد بحث دیدگاه های فقهی و حقوقی را بیان کند تا شاید مورد استفاده محققان و قانونگذاران و محاکم قرار گیرد.